

Vivan los toros

Textes per a la reflexió

...

Vivan los Toros. Carteles para la reflexión

Centre Cultural La Nau
de la Universitat de València (Valencia)
Sala Estudi General
Noviembre 2010 - Enero 2011

Espai Cultural Llotja del Canem
de la Universitat Jaume I (Castellón)
Enero - Marzo 2011

...

Organiza

Universitat de València

Produce

Fundació General de la Universitat de València

Colabora

Universitat Jaume I
Universitat Politècnica de València
ADCV, Associació de Dissenyadors
de la Comunitat Valenciana

...

Universitat de València

Rector

Esteban Morcillo Sánchez

Vicerrector de Artes, Cultura y Patrimonio

Josep Lluís Sirera Turó

Gerente de la Fundació General de la Universitat de València

Cristóbal Suria Luengo

Coordinador de exposiciones

Norberto Piqueras Sánchez

...

Idea y propuesta

Boke Bazán

Comité organizador

Paco Bascuñán
Modesto Granados
MacDiego
Chus Martínez
Ibán Ramón
Verónica Ruiz
Martino Villaverde

...

Exposición

Comisario

Boke Bazán

Adjunta al comisariado

Cristina Sancho

Coordinación general

Norberto Piqueras

Asistencia a la coordinación

Manuel Martínez
Soledad Sánchez
Raquel Moret

Diseño expositivo

MacDiego
Lillian Gulin

Diseño gráfico

Ibán Ramón
Boke Bazán

Producción audiovisual

Folks Audiovisuales

Impresión carteles

Paco Mora

Comunicación

Magdalena Ruiz

Difusión

Antoni Esteve

Montaje

Taller Creativo, Ángel Maldonado,
Francisco Burguera i Álvaro David

Transporte

Art i Clar

Prestador taxidermia

José Ros Galindo

Visitas guiadas

Pilar Pérez
Voluntaris de la Universitat de València

Asistencia en sala

Esfera Proyectos Culturales, S.L.

...

Catálogo

Edita

Universitat de València

Edición al cuidado de

Boke Bazán y Norberto Piqueras

Diseño

Ibán Ramón
Boke Bazán

Maquetación

Cristina Sancho

Textos

Luis Armand
Boke Bazán
Encarna Canet
Gil-Manuel Hernández
Javier de Lucas
David Pérez
Carlos Pérez

Traducción al valenciano

Servei de Política Lingüística
de la Universitat de València

Corrección textos

Antoni Domènech

Realización e impresión

LAIMPRENTA CG
www.laimprentacg.com

© de los textos y las traducciones: sus autores
© de esta edición: Universitat de València, 2010
© de los carteles: sus autores

...

ISBN 978-84-370-7934-9
Dep. Legal V-4009-2010

Art més enllà de la vida?

...

Encarna Canet i Benavent
Universitat de València

Kitsch?*

Com tantes altres vegades, la nostra societat es troba al bell mig d'un fals debat quan es qüestiona si el toireig és un art. L'art no és un absolut en si mateix, sinó que la societat mateixa és qui decideix en cada època històrica què és art i què no ho és. El debat sobre aquest assumpte seria més enriquidor si el situàrem en la qualitat global del sistema democràtic que, en aquest cas, entrebanca el fet que la societat en conjunt tinga dret a decidir sobre si mantenir o no mantenir rituals que es poden considerar com a socialment embrutadors. Optarem, però, per apuntar alguna idea sobre l'art i, sobretot, intentarem apuntar el rerefons especista del toireig.

Tot i ser una categoria en permanent qüestionament i reformulació, podem afirmar que l'art no és un sector aïllat de l'experiència humana. Està íntimament relacionat i associat amb la religió, la política, l'economia, la tecnologia i molts altres components de la vida social humana. El concepte d'art és occidental i ha evolucionat adoptant diferents significats segons l'època i la concepció filosòfica, que han dictaminat què era i què no era susceptible de ser anomenat art. Els límits retòrics o conceptuals solen ser tema dels panxacontents que s'amaguen en la fraseologia buida i egòlatra. Segons Gombrich:¹ "l'art en realitat no existeix, tan sols hi ha artistes."

En la nostra civilització eurocèntrica, per poder considerar com a art una realització concreta, aquesta ha de ser valorada com a art per part de les autoritats directes o delegades, l'establishment artístic. L'art manté una íntima relació amb la política, com afirma E. Paztory.² I, en contra de la imatge popular, la major part de l'art que es produeix és políticament conservador. No és aliè a això el

fet que, llevat dels darrers cent i pocs anys, han estat l'Església i l'Estat els més importants mecenes de les arts.

No és casualitat que a Espanya fóra el rei Ferran VII (que va tancar les universitats i va dissoldre tot tipus de societat intel·lectual, va restaurar la Inquisició i va anul·lar la desamortització dels béns de l'Església) el qui tornara a permetre les *artístiques* corregudes de bous, que s'havien prohibit a l'època del seu pare. Sembla com si els crits de *vivan las cadenas* amb què va ser rebut a València Ferran VII, tingueren continuïtat avui en la defensa del toireig que es fa a determinats cercles del poder polític, amb el vistiplau de mitjans de comunicació (no necessàriament membres de la caverna mediàtica), algunes institucions i, fins i tot, alguns sectors acadèmics.

L'art, o més concretament el resultat de l'activitat artística, forma part de la societat i, com ella, és contradictori en si mateix, ja que, d'una banda, reflecteix l'escala de valors ascendents i/o dominants en cada època i, d'altra banda, pot ser també una eina potent per a qüestionar i superar valors que han caducat. Arribats a aquest punt, podem constatar que un sector important de la societat se situa més enllà de definicions, perquè, com que estimen la vida, ni volen ni poden veure art ni bellesa en el ritual del toireig. Sols aconseguen veure-hi el maltractament i la tortura, coses que per a molts suposen les corregudes de bous. No importa si els artistes compleixen o no determinats cànons estètics (que alguns consideren ben ridículs), sacralitzats temporalment per una petita part

* Art que pot ser bonic, però que no té cap valor.

¹ Gombrich, E.H., *Història de l'art*, Barcelona, Columna, 1999, p. 15.

² Paztory, E., *Arte azteca*. Citat a Harris, M., *Introducció a la antropologia general*, Madrid, Alianza Editorial, 2004, p. 590.

de l'establishment de vuit estats culturalment perifèrics. Per molt depurada que siga la tècnica que es fa servir en el sacrifici ritual del toreig, i per molt ric i divers que siga el món artístic que el toreig reflecteix històricament, no hi ha un reconeixement de categoria d'art ni *joc amb la forma que produeix algun tipus de transformació/representació estèticament reeixida*.³ Només s'hi veu violència, mort i crueltat especista.

Vivim en un paradigma violent i especista

No descobrim res de nou afirmant que la societat local i global no hauria permès el manteniment de la tauromàquia si no haguera estat perquè, en graus diversos, l'espècie humana viu en un paradigma especista i, per tant, violent, allò que Montaigne denominà *arrogància humana* i Freud *megalomania humana*. Així, la violència contra els animals no és més que la punta de l'iceberg d'una problemàtica més extensa. No és un fet aliè a la resta de violències que perviuen al si de la societat. El capitalisme imperant és un model de societat piramidal que està construït per l'espècie animal dominant, el qual expropia gran part de la productivitat fotosintètica⁴ i viu a costa de la vida de les altres espècies xuclant la vida d'una gran part de la humanitat en favor d'uns pocs. Aquest model de societat s'ha convertit en el major perill existent per al manteniment de la vida en aquest planeta.

L'ésser humà forma part del món animal (som una de les cent vuitanta espècies de primats que hi ha al planeta),⁵ i tanmateix des del principi s'ha considerat amb el dret d'usar i abusar de la resta d'éssers vius, i de fer-los servir per treballar, vestir-se, alimentar-se, com a mitjà de transport, com a mecanisme de defensa, com a diversió... I és segur que, en un primer moment, aquesta utilització dels animals ha pogut ser necessària per a cobrir les necessitats primeres de l'home i la dona i, fins i tot, per garantir la pròpia supervivència. Una vegada es va acceptar i institucionalitzar l'explotació dels animals com a part de l'ordre natural de les coses, es va obrir la porta a formes similars de tractar els éssers humans i es va iniciar el camí que va portar la humanitat a cometre atrocitats, com ara la dominació de gènere, l'esclavatge humà i l'holocaust.⁶

Cada vegada hi ha més i més persones que valoren, en grau divers, que l'ús que es fa dels animals és desmesurat i innecessari, atès que al primer món moltes necessitats primeres estan cobertes sense que calga aqueix grau d'ex-

plotació. La lògica d'uns sistemes polítics i econòmics basats en el màxim guany en el menor temps possible fa que les multinacionals càrnies, lleteres, farratgeres, pesqueres, químiques... i també els Estats que hi ha darrere d'elles tendisquen a imposar mitjançant diverses formes de màrqueting, publicitat i diversos graus de coerció, el tipus d'alimentació, de consum i de gestió vital més beneficiós per a elles, no per al conjunt de la natura ni de l'espècie humana, com indiquen l'empitjorament de tots els paràmetres de la naturalesa, de la salut física i l'adormiment ètic d'una part important del teixit social.

La utilització dels animals que es fa avui ja no es veu que siga justificable, però hi ha qui necessita justificació. Seria interessant un debat sobre la recerca d'un model alimentari que garantira el menjar mínim i de qualitat per a tota la humanitat, perquè es diu que hi ha altres alternatives al carnivorisme, que són més sànes, més ecològiques i més solidàries.⁷ Cada dia són més les veus que qüestionen si la societat *civilitzada* en què vivim ha passat d'usar els animals a abusar-ne, i si s'ha arribat a graus d'explotació que podríem qualificar d'inhumans. L'eterna excusa de l'explotació dels animals per necessitat ja no se sosté. És així com s'entén, en part, la funció alienadora que té avui l'"oci" basat en animals.

D'aquesta explotació i patiment, en participem tots i totes de manera més o menys involuntària. És invisible, perquè malgrat que està ací i forma part de tots els àmbits de la vida, no és fàcil de veure, no és de bon gust analitzar-la. Fins i tot les persones que estan en contra del maltractament i l'especisme estan finançant-los amb els impostos i les formes de consum.

Les corregudes de bous, *nulla aethetica sine ethica*

Les arts de la tauromàquia són àmpliament conegudes i difoses: *arte, faena, suertes del toreo, verónica, péndulo, encimista, obligar, trasteo...*,⁸ però no són tant coneguts els

3 Alexander Alland, citat a Harris, M., *Introducció a l'antropologia general*, Barcelona, Columna, 1999, p. 581.

4 Sagan, C. i Druyan, A., *Sombras de antepasados olvidados: una búsqueda de quienes somos*, Barcelona, Círculo de Lectores, 1994.

5 Arsuaga, J.L. i Martínez, I., *La especie elegida*, Barcelona, Círculo de Lectores, 1998, p. 40.

6 Jacoby, K., *Esclaus per naturalesa?*, citat a Patterson, Ch., *¿Por qué maltratamos tanto a los animales?*, Lleida, Milenio, 2008, p. 33.

7 Román, D. i Vilaplana, E., *La dieta ética*, Ed. Jacaranda, 2002, pp. 7-24.

8 Diccionari taurí: www.mundotoro.com/diccionario-taurino.

arguments de qui es manifesten contra aquesta activitat. Una descripció succinta pot ajudar a trencar el vel que enterboleix els seus punts de vista.

Les corregudes de bous són un exemple clar d'acarnissament i enviliment contra un ésser viu que es considera "inferior", una mostra clara de l'especisme o discriminació per raó de l'espècie. Les seqüències que se succeeixen fins a la mort de l'animal són esgarrifoses. En les vint-i-quatre hores d'abans d'entrar a la plaça, el bou ha estat encaixonat i privat de llibertat, a les fosses, perquè així, quan el solten, la llum i els crits dels espectadors li fan por i tracta de fugir corrent i saltant les barreres. Això produeix la imatge de la ferocitat del bou, però en realitat el que vol el bou és fugir, no atacar. Primerament, mentre està tancat al caixó, sense possibilitat de moure-s'hi, li pengen als ronyons i al coll sacs de sorra per cansar-lo i afeblir-lo, de manera que quan ix a la plaça va amb el cap cot. Li afaiten les banyes per protegir el torero. Li provoquen diarrea posant sulfats en l'aigua que beu perquè arribe a la plaça dèbil. Li unten amb greix els ulls per dificultar-li la visió. Li posen a les potes una substància que li produeix ardor i li impedeix mantenir-se quiet per no deslluir l'actuació del torero.

Una vegada a la plaça, el piquen i li claven les banderilles, que li produeixen ferides internes i que, amb el moviment, van furgant la carn i dessagnant-lo. La pèrdua de sang i les ferides a l'espina dorsal impedeixen que el bou alce el cap de manera normal. És quan el torero es pot acostar a l'animal. Amb el bou ja prop de l'esgotament, el torero ja no corre perill i es pot donar el luxe de fer *artístiques* veròniques, trastejar-lo, posar-s'hi damunt (toreig *encimista*), mentre rep els aplaudiments del públic i el bou es troba exhaust, moribund i confós.

Arriba l'hora de matar. Si el bou té sort, morirà d'una estocada, cosa que succeeix molt poques vegades. És travessat amb una espasa de 80 cm de longitud, que pot destrossar-li el fetge, els pulmons, la pleura... segons el lloc per on penetra. El bou agonitza amb enormes vòmits de sang, i en un intent desesperat de sobreviure es resisteix a caure, i sol encaminar-se cap a la porta per on ha entrat a la plaça buscant una eixida. Però llavors l'apunyalen al bescoll amb una altra espasa que acaba en una fulla de 10 cm.

Malgrat aquests turments, l'animal no sol morir immediatament. Cau a terra perquè les espases han anat destrossant-li els òrgans interns. El rematen amb el

punyalet de 10 cm, amb el qual intenten seccionar-li la medulla espinal a l'altura de les vèrtebres altes. Ara, el bou queda paralytitzat, sense poder ni tan sols respirar. Així, l'animal mor per asfíxia, ofegat per la sang, que li surt per la boca i el nas. Perd el control del cos del coll cap avall, però segueix viu i és conscient de com li tallen les orelles i la cua i de com l'arrosseguen fora de l'arena, mentre el *soberano* aplaudeix.

Però a les corregudes no sols pateix el bou, també s'hi fan servir cavalls per als picadors. Son cavalls que ja no tenen gran valor comercial i moren en tres o quatre corregudes, com a màxim. Quan el bou els envesteix, pateixen trencaments múltiples a les costelles i els budells. Se'ls col·loca un plastró per donar a entendre que se'ls protegeix, però en realitat es tracta de que el públic no veja les ferides del cavall, que amb freqüència porta les vísceres a l'aire.

Aquesta és una breu descripció de les *arts de la tauromàquia* vista amb uns altres ulls. *Bellesa* o barbàrie contra un mamífer noble i pacífic. Una minoria defensa la festa argumentant que és art, cultura, una tradició, i que cal mantenir-la com a element identificatiu d'una certa idiosincràsia *racial*. És sobre aquesta realitat concreta, i no solament sobre definicions conceptuals, sobre la que tenim obligació ètica de pronunciar-nos. Sobre quin valor ontològic es pot acceptar qualsevol definició d'art que no tinga en compte el patiment d'un ésser viu? Cal que filem prim en la resposta, perquè hi podem estar justificant artísticament el canibalisme o els genocidis.

Tradicions cap al futur

Les tradicions, sovint inventades i sobre tot exagerades, sempre són el passat i sols cal mantenir-les si són positives, respectuoses i educatives. Si no ho són, cal eliminar-les i canviar-les per altres. No cal recordar que ja se n'han eliminat (almenys formalment) algunes que eren *de tota la vida* i que estaven fortament arrelades en la societat, com ara l'esclavatge, el treball infantil, l'infanticidi, les jornades laborals de catorze hores, la negació del vot per a les dones, l'educació basada en la violència contra els alumnes, el matrimoni forçat... Totes aquestes *tradicions* eren assumides socialment al seu temps, i ara estan mal considerades i es volen eliminar, com passa amb costums cruels com ara el de l'ablació del clitoris a les xiquetes.

Vivim en un sistema profundament violent, no sols amb els animals, sinó també amb les persones, i la nostra ètica

eurocèntrica resulta molt contradictòria. D'una banda, ens omplim la boca parlant de prevenció de la violència i es posen en marxa projectes, programes i plans de tota mena: de convivència escolar, contra la violència de gènere, contra la violència entre iguals, contra la xenofòbia... I d'una altra, es llança al fem tot aquest esforç ensenyant als xiquets i les xiquetes que maltractar animals és divertit, és cultura, és una cosa patrocinada i subvencionada per l'administració i permesa per la llei.

Sabem que la violència és una xacra social que s'ensenyava i s'aprèn. Tota la bibliografia especialitzada ens indica que la violència s'aprèn i es transmet, i un dels principals predictors que una persona serà violenta és que haja patit violència al seu entorn més pròxim, tant a nivell microsocial com macrosocial: família, escola, religió, grup d'iguals, lloc on es viu, treball, esports competitiu, festes del poble... Malgrat la teoria, les festes que s'organitzen a la majoria dels nostres pobles es basen, en bona part, en el maltractament i/o la mort pública d'animals. Son festes eminentment masculines i molt poc educatives, festes lligades a la permissivitat excessiva i a les infraccions de tota mena, en les quals s'interioritza tot com un fet divertit, normal i admissible.

Molts dels joves del nostre entorn, als quals els han ensenyat a gaudir amb la violència contra els animals, gaudiran també amb la violència contra les persones. I és probable que maltracten la núvia o els pares i les mares⁹ quan aquests intenten de posar-los límits. És habitual que aquests models educatius formen part de la seua vida i que els transmeten. I ni l'escola, ni les campanyes contra la violència, ni els centres de menors, ni els tractaments terapèutics no hi poden fer res de res. Això ja està passant factura a l'hora d'aconseguir una societat més justa, més igualitària, tolerant, respectuosa i no violenta. L'espècie humana és converteix així en el pitjor enemic per a ella mateixa.

I amb tot aquest desolador panorama, proposen convertir els espectacles taurins en bé d'interès cultural (BIC). Les llibertats públiques, el dret al salari social, al treball, a l'habitatge, a l'educació, als serveis socials i la sanitat públiques i universals no urgeix garantir-los, però els espectacles de bous sí, ja que es consideren de vital importància per a la ciutadania.

Afortunadament, per declarar com a bé d'interès cultural (BIC) els espectacles taurins, els promotors necessiten el suport d'organismes, com ara la Universitat de València, la Facultat de Biologia de la qual ja s'hi ha posicionat

en contra en un manifest en què argumenta que el bou pateix i té capacitat de sentir dolor. El mateix dolor que senten les persones que estimen la vida i la creació artística.

Cal confiar en la capacitat de les persones i la societat per a superar els alifacs més greus que ens han acompanyat en la nostra evolució com a espècie i per a evitar la nostra destrucció i la del nostre planeta, i esperem que iniciatives com aquesta de "Vivan los toros" siguen cada vegada més habituals.

Enhorabona a totes les persones que hi han participat posant el seu gra de sorra per acabar amb la tortura.

Si la vida és un art, que l'art siga vida.

⁹ <http://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2010/08/18/comunitat-valenciana-agresiones-hijos-padres-disparan-verano-mitad-casos-2010/731696.html>